

УДК 82+004.032.6

ЕЛЕКТРОННІ МЕДІА ЯК СКЛАДОВА ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ (НА ПРИКЛАДІ НАЙПОПУЛЯРНІШИХ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЛІТЕРАТУРНИХ САЙТІВ)

І. І. Капраль

Українська академія друкарства,
вул. Підголоско, 19, Львів, 79020, Україна

У статті проаналізовано особливості функціонування найпопулярніших літературних електронних видань та сайтів: ЛітАкцент, Гоголівська академія, Сумно?Ком, Укр.Літ. Домінантами їх діяльності стала популяризація української книжки в Інтернеті. Тематикою ресурсів є проблеми сучасного літературного процесу, видавничі новини, літературні конкурси як можливість реалізації для молодих авторів та як шлях пошуку авторів для видавництва. Найпопулярнішими жанрами літературних електронних видань виявилися рецензії, огляди та репортажі — як такі, що найкраще сприяють популярності автора, промоції книжок та відображають динамічність літературного життя. Віртуалізація літературних та літературно-критичних текстів стає невід'ємною складовою сучасного літературного життя і видавничого процесу, адже взаємодія між окремими літературними сайтами дає можливість оперативного потенційному читачеві стежити за подіями в літературному житті та діалогічно відгукуватися на них.

Ключові слова: сайт, літературний процес, видавничі реалії, коло авторів, рецензія, проблематика видання, літературно-критичні жанри.

Постановка проблеми. Віртуалізація сучасного літературного процесу виникла в результаті поширення нових засобів обробки, зберігання, відображення інформації в текстовій, візуальній, слуховій та іншій сферах. Книга Маршалла Маклюгана «Галактика Гутенберга» спричинила дискусію про долю друкованої книги. Проте роль книги змінюється під впливом інформаційно-комунікаційного середовища ХХІ століття, а цифрова революція триває. Читачі прагнуть всеосяжної електронної обробки текстів, також відео- та аудіоматеріалів, шукають середовища для архівування й відображення у формі, доступній для вивчення і викладання. Водночас ніхто сьогодні не говорить серйозно про загибель книги, хоч усі розуміють, що процес змін у книговидавничій галузі неминучий. Західні дослідники майже два десятиліття тому — в кінці 90-х рр. минулого століття, зафіксували трансформацію поняття «літературний процес» та його компонентів.

Аналіз основних досліджень та публікацій. А. Бел, Т. ван Дейк, Р. Баулер широко використовують термін «медіатекст», що виходить за межі розуміння журналістського тексту, головно стосується мистецтва і літератури. На думку німецького соціолога Н. Лумана, реальність сьогодні конструюється засобами масової інформації, і все, що ми знаємо про світ, отримуємо за посередництвом ЗМІ. Джон Б. Томсон показує, що цифрова революція вчиняла й продовжує здійснювати величезний вплив на книговидавничий бізнес, хоча

реальна дія цієї революції не має нічого спільного зі сценаріями щодо майбутнього книги в уяві багатьох коментаторів [1].

Мета статті. Це спроба за допомогою соціокомунікативного методу, тобто фіксації, моніторингу, опису, аналізу та інтерпретації, проаналізувати розвиток видавничого процесу, його реалізацію в літературному середовищі та роль інтернет-медіа відповідної проблематики у літературно-мистецькій комунікації сьогодення [2]. Зважаючи на те, що сьогодні інтернет-ЗМІ поступаються тільки телебаченню за часом, який люди на них витрачають, скорочується шлях письменника до шанувальників, Інтернет-форуми стають ареною для дискусій, літературні сайти перетворюються на майданчики для творчого спілкування [3]. З цього погляду доцільним є аналіз інформаційного поля художньої літератури на книжковому ринку та роль в означених процесах інтернет-комунікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Літературний процес наповнюється інформацією з літературних сайтів про письменників, видавництва, книгорозповсюджувальні мережі, книжкові агенції, тож спробуємо відстежити, як літературні факти поширюються в Інтернеті, яким чином відбувається взаємообмін, взаємопосилання та взаємодоповнення між літературними сайтами.

ЛітАкцент — літературний сайт із щоденним оновленням матеріалу, є спільним продуктом Києво-Могилянської академії та видавництва «Темпора». У 2007 р. керівник Наукового центру досліджень сучасної літератури при НУКМА, літературний критик, літературознавець, письменник, професор університету, доктор філологічних наук В. Панченко зреалізував ідею інтернет-видання, мета якого «полягала в тому, щоб спробувати заперечити дуже поширену тезу, мовляв, літературної критики в Україні не існує (...) Але з цим, що називається, душа не погоджувалася. Хотілося зрушити справу...» [4].

Прагнучи до об'єктивності, ЛітАкцент позиціонує себе поза літературними угрупованнями. Кількість рубрик від початку виникнення збільшилася. Серед давнішніх: Огляди, Рефлексії з приводу, Дискусійне поле, Літературні мандрівки, Візаві. Одна з найцікавіших публікацій присвячена поетові, перекладачеві Андрію Бондарю — розмову з ним записала О. Яремчук. В інтерв'ю дискутувалося про художній репортаж, відносно новий для української культури жанр, що став популярним через переклади, в тому числі А. Бондаря. Український літератор висловив сподівання, що художній репортаж стане популярним серед українських авторів, тим паче, що паралельно з перекладними з'являються оригінальні твори відомих журналістів Наталки Гуменюк, Олега Криштопи та інших. Варто відзначити й цікавий та ґрунтовний матеріал, присвячений проблемі українського перекладу, опублікований у рубриці «Круглі столи» в жовтні 2009 р.

На сайті оперативно відгукуються про поточні події літературно-мистецького життя. 19 березня 2015 р. вміщено інформацію про поетичний флешмоб з нагоди 85-ти років від дня народження Ліни Костенко. Серед новин знаходимо інформацію про вручення премії імені Максима Рильського в галузі художнього

перекладу Максиму Стрісі за переклад першої частини «Божественної комедії» Данте Аліг'єрі.

Частина рубрик сайту з'явилася як реакція на проблеми, що назріли для обговорення: Письменницькі блоги, Літачок, Книга дня, Бібліотека «ЛітАкценту». Співпрацюють із сайтом такі відомі автори, як Р. Харчук, Я. Дубинянська, Д. Дроздовський, О. Стусенко, О. Кацарев, Н. Ксьондзик та багато інших.

Інтернет-видання в Україні створювалися головню як версії друкованих часописів, але у випадку з ЛітАкцентом сталося навпаки: сайт створив свій паперовий аналог, де публікувалися окремі найцікавіші електронні матеріали. Загалом вийшло друком чотири його випуски у 2008–2009 рр. Також з'явилася окрема книжкова серія «Бібліотека ЛітАкценту», першими книжками якої стали «Луйтра в небо» Петра Мідянки (поезія), «Сині води» у двох томах Володимира Рутківського (дитяча історична проза), «Траєкторія доль» Наталії Кузякіної (монографія про Миколу Куліша) тощо.

З 2008 р. проводиться щорічний книжковий рейтинг «ЛітАкцент року» за номінаціями: «Художня література», «Літературознавство», «Золота булька» (антипремія). У 2014 р. переможцями стали у номінації «Проза» одразу два переможці — Софія Андрухович «Фелікс Австрія» (ВСЛ) та Богдана Матіяш «Братик Біль, Сестричка Радість» (ВСЛ). Окрім того, переможці визначалися за номінаціями «Поезія», «Проза й поезія для дітей», «Літературознавство й есеїстика».

У жовтні 2008 р. журналіст С. Руденко створив книжковий портал «Буквоїд» [5]. У задумах ініціатора сайту планувалося «звести на одному майданчику читачів, письменників, видавців та продавців книжок. Кожен із них знайде на «Буквоїді» щось своє. Читач складе уявлення про те, що він може зараз почитати; видавці матимуть можливість розказати про нові книги, а письменники отримують змогу в on-line режимі поспілкуватися з читацькою аудиторією» [6].

Сайт складається з кількох розділів: інформаційний блок «Події» ознайомлює з новинами літературного життя України та світу. Тут, як і на ЛітАкценті, розміщувалася інформація про ювілей Ліни Костенко, про присудження літературної премії імені Максима Рильського в галузі перекладу. Звичайно, літературні новини повторюються й на інших сайтах, але склалося враження, що «Буквоїд» подає найбільш розлогу інформацію не лише про саму подію, а й про постаті, факти, дотичні до неї. «Видавничі новинки» репрезентує нові книжки, у рубриці «Рецензії» представлені відгуки на нові видання, наприклад, переклад з польської «Українського палімсесту» Оксани Забужко, рейтинги, авторські колонки, читацьке опитування, чат. У довідковій частині порталу сформоване досє на вітчизняних письменників, видавців, продавців книг. У «Електронній бібліотеці» у вільному доступі є твори, які з дозволу авторів можна прочитати. Книжковий Інтернет-магазин — ще один із напрямів розвитку сайту. Тут кілька розділів: книги, періодика, словники, програми. Так, лідером продажу за березень 2014 р. стала книжка Кузьми Скрябіна «Я, «Победа» і Берлін». З 2006 р. її кілька разів перевидавало видавництво

«Фоліо». Трагічна загибель автора у лютому 2015 р. зробила видання ще популярнішим.

«*Гоголівська академія*» [7] — творчий проект, започаткований у 2005 р. видавництвом «Зелений пес» як «лабораторія для письменників, критиків, читачів». Ідея започаткування сайту полягала в тому, щоб молоді автори, оприлюднюючи власні твори, могли почути враження та реакцію читачів, а можливо, і професійних критиків. Тексти для сайту читають та редагують досвідчені редактори знаних видавництв, наприклад, «Зелений пес», «Нора друк», «Фоліо». Гасло, під яким функціонує сайт, — «Від рукопису до книжки!». Сьогодні його робота формується в двох напрямках:

- літературний сайт — простір для самореалізації молодих авторів, які, надіславши свої твори, можуть отримати реакцію та обґрунтовану критику у вигляді рецензій і коментарів від читачів сайту;
- літературний альманах — «digital Романтизм», селективний друкований орган, ідейне й естетське утворення, до якого увійшли найцікавіші та найкращі тексти, що публікувалися на сайті.

Обидва втілення проекту взаємозалежні, відкриті для інтерпретації та комунікації, запрошують до співучасті всіх охочих, зацікавлених у подальшому розвитку мережевої і немережевої української літератури. На сайті можна опублікувати власні твори (прозу, поезію, есей, експериментальну форму), прочитати кращі твори молодих українських літераторів, отримати відгуки зацікавлених і доброзичливих критиків, залишити свої враження і думки.

«Що почитати?» — одна з рубрик сайту, з якої можна вийти на книжковий ресурс «*Друг Читача*», де проанонсовано цікаві події. Наприклад, 21 березня 2015 р. відбулося вручення літературно-мистецької премії журналу «Дніпро», що знайшло відображення на сайті. Тут постійно вміщується інформація про нові книжки, вивчається книжковий ринок з його тенденціями й новими літературними вподобаннями. У матеріалі-дослідженні про літературні смаки українців останнього року йдеться, що тема Майдану наразі найбільше цікавить нас як читачів. Однією з тенденцій сучасного книжкового ринку є зростання зацікавлення темою Майдану. До неї звертаються відомі журналісти, публікації яких проанонсовано на сайті: Мустафа Найєм, Сергій Лещенко, Наталка Гуменюк, Кристина Бердинських, Соня Кошкіна. «Друг Читача» співпрацює з відомим сайтом громадсько-політичного спрямування «Українська правда. Життя», подаючи поклики (лінки) на їхні найважливіші публікації. Очевидно, переосмислення того, що пережило українське суспільство впродовж останнього періоду, ще попереду, тож і нові книжки про Майдан і надалі з'являтимуться.

Сумно?Ком — спільнота блогів про культуру, створив у 2005 р. відомий український блогер Б. Логвиненко як інтернет-видання про культуру (рецензії, інтерв'ю, анонси, репортажі) [8]. За час, що минув, електронний ресурс перетворився на мережу популярних мистецьких інтернет-спільнот, він поєднує інтерактивність та інформативність. Спочатку на сайті домінував літературний

напряма, але поступово розвинулися й інші розділи, присвячені українській та світовій культурі. Тематично матеріал, уміщений на сайті, можна поділити таким чином: література, театр, кіно, малярство, музика, фестивалі. Характерним прикладом популярної та знакової на всіх літературних сайтах «майданної» теми стала стаття про соціально-культурний проект «Майдан. Україна. Шлях до свободи», репрезентований у червні 2014 р. у музеї Берлінського муру «Чекпойнт Чарлі» [9]. У матеріалі аналізуються роботи (фото, малярство), що з'явилися в екстремальних умовах в епіцентрі Майдану.

На цьому сайті, аналогічно, як і в Гоголівській академії, редакція розміщує посилання на рецензії та матеріали з сайту «Друг Читача». Наприклад, знайшла відображення знакова рецензія на збірки поезій «Небесна падалиця» (2015 р.) С. Осоки, автором якої виступив Яр Левчук (Ярослав Карпець) — письменник, журналіст, літературний критик [10].

«*Укр.Літ*» — портал сучасної української літератури [11]; засновником його до грудня 2014 р. виступала Спілка письменників України. Наприкінці минулого року колишній секретар Спілки С. Пантюк, програвши вибори, оголосив про свій вихід із організації. Згодом він анонсував появу неформальної спілки письменників, зазначивши, що сайт у організації вже є. Таким чином, відбулася організаційна трансформація сайту.

Портал складається з шести головних розділів: Головна, Письменники, Премії та Конкурси, Літ. молодняк (єдиний реєстр), Про нас, Форум. Крім основних розділів, є й додаткові: Анонси, Літпроцес (Інтерв'ю, Критика, Поза текстом, Своя думка), Новини (Літ. життя, Новини НСПУ, Репортажі), Свіже перо. Розділ «Письменники (Сучасні письменники та Класики)» тривалий час доопрацьовувався. Останнє оновлення тут припадає на середину лютого 2015 р., але, сподіваємося, згодом сайт розвиватиметься активніше.

Висновки. Культурна та історична роль традиційних літературних і видавничих інститутів (автор, книга, редактор, публікація, видавництво) на сучасному етапі трансформується в процесі розвитку нових електронних технологій цифрового глобалізованого суспільства. У період після Помаранчевої революції з'явилися найпопулярніші українські літературні електронні портали та сайти: *ЛітАкцент*, *Гоголівська академія*, *Сумно?Ком*, *Укр.Літ*. Домінантою їх діяльності стала популяризація української книжки в Інтернеті, переважно завдяки рецензіям (ця рубрика присутня на усіх сайтах), також через огляди й репортажі, які сприяють популярності авторів та роблять динамічним літературно-мистецьке життя. Тематикою означених порталів стали проблеми сучасного літературного процесу, видавничі новини, літературні конкурси як можливість реалізації для молодих авторів та як шлях пошуку авторів для видавництва. Практично усі сайти засвідчують: однією з тем, активно висвітлюваних у нашій літературі останнім та популярної серед читачів, є Євромайдан, переосмислення прожитого під час Революції гідності. Це, очевидно, тільки початок, бо багато нам відкрілося, але чимало ще потрібно пізнати й прочитати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Thompson B. J. Books in the digital age: the transformation of academic and higher education publishing in Britain and the United States / John B. Thompson. — Cambridge: Polity Press, 2005.
2. Різун В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій / В. В. Різун // Психолінгвістика. — К., 2012. — Вип. 10. — С. 305–314.
3. Портал «Буквоїд» веде моніторинг письменницьких і літературних сайтів [Електронний ресурс] : матеріали сайту [2009 р.]. — Режим доступу: <http://bukvoid.com.ua/events/internet/2009/07/17/080849.html>
4. Тисячна Н. Про літературу — в широкому контексті. Інтернет-видання «ЛітАкцент» святкує 4 роки! [Електронний ресурс] / Н. Тисячна // День. — К., 2011. — 15 грудня (№ 229), [четвер]. — Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/223202>
5. Буквоїд [Електронний ресурс] : матеріали сайту [2014–2015 pp.]. — Режим доступу: <http://www.bukvoid.com.ua/>
6. Сергій Руденко запустив новий книжковий сайт «Буквоїд» [Електронний ресурс] : матеріали сайту «Буквоїд» [2009 р.]. — Режим доступу: <http://www.forsage.biz/news-5048.html>
7. Гоголівська академія: Від рукопису до книжки [Електронний ресурс] : матеріали сайту [2005; 2014–2015 pp.]. — Режим доступу: <http://gak.com.ua/>
8. Сумно? — спільнота блогів про культуру [Електронний ресурс] : матеріали сайту [2005; 2014–2015 pp.]. — Режим доступу: <http://sumno.com/>
9. Дмитрук В. Артмайдан в Берліні (музей протестного мистецтва Checkpoint Charlie) [Електронний ресурс] / Віталій Дмитрук // Матеріали сайту «Сумно?». — 15.06.2014. — Режим доступу: <http://sumno.com/tags/revolyutsijne-mystetstvo/>
10. Левчук Я. Міфолог села та Органіст природи [Електронний ресурс] : матеріали сайту «Друг Читача» / Яр Левчук. — Рец. на: Осока С. Небесна падалиця / Сергій Осока. — Львів : Вид-во Старого Лева, 2015. — 145 с.— Режим доступу: http://vsiknygy.net.ua/shcho_pochytaty/40611/
11. Укр.Літ — портал сучасної української літератури [Електронний ресурс] : матеріали сайту [2014–2015 pp.]. — Режим доступу: <http://ualit.org/>

REFERENCES

1. Thompson B. John (2005). Books in the digital age: the transformation of academic and higher education publishing in Britain and the United States / John B. Thompson. — Cambridge: Polity Press.
2. Rizun V (2012). Načerky do metodolohiji doslidžen' social'nyx komunikacij / V. V. Rizun // Psycholinhvistyka , K., Vyp. 10., s. 305–314.
3. Portal «Bukvojid» vede monitorynh pys'mennyc'kux i literaturnyx sajtiv. Režym dostupu: <http://bukvoid.com.ua/events/internet/2009/07/17/080849.html>
4. Tysjačna N. Pro literaturu — v šyrokomu konteksti. Internet-vydannja «LitAkcent» svjatkuje 4 roky! / N. Tyčyna //Den', #229, četver, 15 hrudnja 2011. Režym dostupu: <http://www.day.kiev.ua/223202>
5. Bukvojid: [sajt]. Režym dostupu:<http://www.bukvoid.com.ua/>
6. Serhij Rudenko zapustyv novyj knyžkovyj sayt «Bukvojid». Režym dostupu: <http://www.forsage.biz/news-5048.html>
7. Hoholivs'ka akademija: Vid rukopysu do knyžky: [sajt]. Režym dostupu: <http://gak.com.ua/>
8. Sumno? — spil'nota blohiv pro kul'turu: [sajt]. Režym dostupu: <http://sumno.com/>

9. Dmytruk Vitalij. Artmajdan v Berlini (muzej protestnoho mystectva «Checkpoint Charlie») / Vitalij Dmytruk. Režym dostup: <http://sumno.com/tags/revolyutsijne-mystetstvo/>
10. Levčuk Jar. Mifoloh sela ta Orhanist pryrody [Rec. na:] Serhij Osoka. Nebesna padalycja. — L. : Vydavnyctvo Staroho Leva, 2015. — 145 s. / Jar Levčuk. Režym dostup: http://vsiknygy.net.ua/shcho_pochytaty/40611/
11. Ukr.lit — portal sučasnoji ukrajins'koji literatury: [sajt]. Režym dostup: <http://ualit.org/>

ELECTRONIC MEDIA AS A PART OF THE LITERARY PROCESS (AFTER THE EXAMPLE OF THE MOST POPULAR MODERN UKRAINIAN LITERARY SITES)

I. I. Kapral

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pidholosko St., Lviv, 79020, Ukraine
kapral@ukr.net*

The article analyzes the characteristics of the most popular electronic publishing and literary sites: ЛімАкцент, Гоголівська академія, Сумно?Ком, Укр. літ. The main activity of them has focused on the popularization of Ukrainian books online. The subject of these resources is the problem of modern literary process, publishing news, literary competitions as the possibility of realization for young writers and authors as a way to search for publishers. The most popular literary genres of electronic publications have been reviews, surveys and reports so as to best contribute to the popularity of the authors, promoting their books and reflecting the dynamics of literary life. The virtualization of literary and literary-critical texts becomes an integral part of modern life and literary publishing process, because the interaction between different literary sites makes it possible for potential readers to follow for development in literary life and dialogically respond to it.

Keywords: *website, literary process, publishing realities, circle of authors, review, issues publications, literary criticism genres.*

Стаття надійшла до редакції 18.12.2014.

Received 18.12.2014.